

düşürülmüştür (Ayvansarâyî, s. 85). Malarına ve eşyasına devletçe el konuldu (BA, Cevdet-Dahiliye, nr. 15734).

Yeğen Mehmed Paşa kaynaklarda dürüst, ciddi, kadirşinas, vakur, açık sözlü, ancak fıtraten biraz sert ve özellikle yolsuzluklara karşı katı bir şahsiyet olarak zikredilir. Görevden alınmasında yolsuzluklara alışmış kişilerin parmağının olduğu ve bunların Dârüssaâde ağasını kullandıkları belirtilir. Bürokrasiden gelmesine rağmen ordunun sevk ve idaresinde de başarılı bir kumandan olan Yeğen Mehmed Paşa'nın Revan'daki başarısızlığında leventler üzerinde etkili olan rakiplerinin dahli ima edilir (Dilâverzâde Ömer, s. 64). Prusya'ya ilk defa onun sadrazamlığı döneminde İstanbul'da elçilik açma izni verilmiştir. Yeğen Mehmed Paşa, Kabataş taraflarında Çifteev sokağı başında 1145 (1732) tarihli kitâbesi olan bir çeşme yaptırmıştır (Tanışık, II, 83). Ayvansarâyî, Samatya'da Haniyye Camii civarında da bir çeşmesinden söz eder (*Vefeyât-ı Selâtin*, s. 85). Niş kasabası varoşunda inşa ettirdiği Fethiye Camii için vakıflar tahsis etmiştir (BA, Cevdet-Evkaf, nr. 3143, 31583).

BİBLİYOGRAFYA :

TSMA, nr. D. 10167; BA, MD, nr. 147, s. 186, 303-304; nr. 148, s. 178; nr. 149, s. 21; nr. 151, s. 69; BA, MAD, nr. 2532; BA, Ali Emîri Efendi, SMHD-I, nr. 185/14369; nr. 187/14539; nr. 193/15130; nr. 197/15481, 15493, 15494; nr. 204/16149; BA, Cevdet-Adliye, nr. 235; BA, Cevdet-Askerî, nr. 8277, 10650, 28201; BA, Cevdet-Bahriye, nr. 10342; BA, Cevdet-Dahiliye, nr. 16644; BA, Cevdet-Hariciye, nr. 7844, 8928; BA, Cevdet-Maliye, nr. 22558; BA, D.HSK, d. nr. 25704; BA, İ.MVL, nr. 23661, 24651; BA, İbnülemin-Hariciye, nr. 1829; İzzî, *Târih*, İstanbul 1199, vr. 18^b; Dilâverzâde Ömer, *Zeyl-i Hadikatü'l-vüzerâ* (*Hadikatü'l-vüzerâ* içinde), s. 60-64; İbrâhim Naîmeddin Tımışvârî, *Hadikatü'ş-şühedâ*, Wien Nationalbibliothek, nr. 1113, vr. 185^b, 191^b, 192^b-194^a; *Subhî Tarihi: Sâmî ve Şâkir Tarihleri ile Birlikte* (haz. Mesut Aydınar), İstanbul 2007, s. 211, 247, 376, 438, 451, 460, 465, 514, 638; Şem'dânîzâde, *Mürî't-levârih* (Aktepe), I, 10, 69, 77-88, 90, 96, 113, 118, 120, 125; Ayvansarâyî, *Vefeyât-ı Selâtin*, s. 85; J. von Hammer-Purgstall, *Büyük Osmanlı Tarihi* (haz. Mümin Çevik – Erol Kılıç), İstanbul 1991, VIII, 63-64; J. W. Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi* (trc. Nilüfer Epçeli), İstanbul 2011, V, 514, 517, 522-523, 529-530, 534-535, 581-582, 587; *Sicill-i Osmani*, İstanbul 1945, II, 83-85; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, IV/1, s. 237, 278, 279, 280, 281, 284, 285, 286, 289, 305, 307, 331; a.mlf. v.dğr., *Topkapı Sarayı Müzesi Osmanlı Saray Arşivi Kataloğu*, Ankara 1985, s. 53-55; Danişmend, *Kronoloji*, IV, 26-27, 31-32; V, 57; N. Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi* (trc. Nilüfer Epçeli), İstanbul 2005, IV, 356-359, 362, 371.

MEHMED SÂDİK ERZİNCÂNÎ

(ö. 1209/1794)

Nakşibendî-Müceddidî şeyhi.

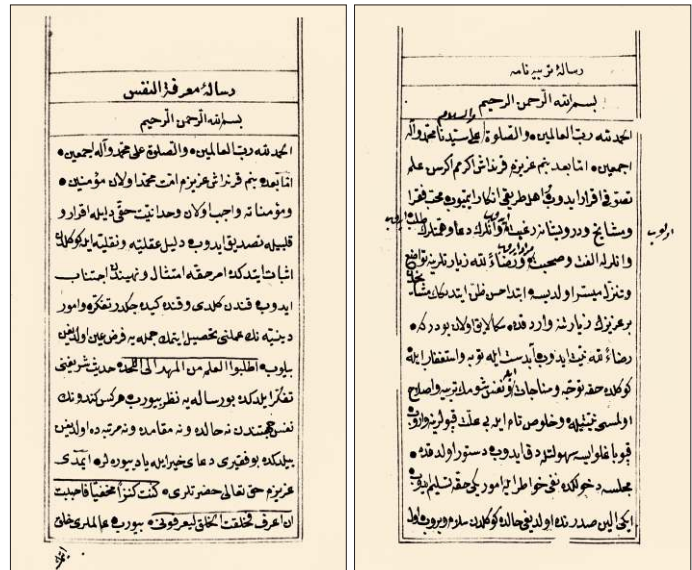
Erzincan'da doğdu. Hayatına dair bilinenler risâlelerinde verdiği bilgilere dayanmaktadır. Bazı kaynaklar ve kütüphaneye kayıtlarında Müftizâde olarak anılması, belâgat ve mantika dair hâşiyeleriyle tanınan çağdaşı ve hemşehrisi Müftizâde Seyyid Mehmed Sâdik ile karıştırılmasından kaynaklanmaktadır. Mehmed Sâdik Efendi, *Terbiyenâme* adlı risâlesinin sonunda Erzurum'dan İstanbul'a gittikten sonra 1195'te (1781) Üsküdar'da Hacı Dede Nakşibendî Tekkesi'nde hizmete başladığını ve ertesi yıl hizmete devam ettiğini, bu sıralarda yaşının altmışa yaklaştığını söylemektedir. Bu durumda 1136 (1724) yılında doğduğu söylenebilir. Onun Halvetî şeyhlerinden Abdullah Hilmi Efendi'den tahsil gördüğü bilgisi (Hüseyin Vassâf, II, 278) doğru değildir. Sâdik Efendi 1153'te (1740) Sofya'da ikamet ettiği sırada bir şeyhin rehberliği olmadan kendi başına kelime-i tevhid zikrine devam ettiğini, bu zikrin tesiriyle şaşkın bir halde iken Hızır ile görüştüğünü, Hızır'ın kendisine zikir telkininde bulunduğunu, 1157'de (1744) Şam'a gittiğini, burada Hz. Yahyâ Türbesi yakınında itikâfta bulunan Nakşibendî-Müceddidî şeyhi Süleyman Kürdî ile tanışıp kendisine intisap ettiğini söyler.

1165'te (1752) şeyhinin vefatı üzerine Şam'dan ayrılp Kudüs'e giden, Arabistan'ı dolaştıktan sonra Akdeniz sahilinden Kıbrıs'a geçen Sâdik Efendi Silifke, Karaman, Kayseri yoluyla İstanbul'a döndüğünü, da ha sonra Rumeli'de Osmanlı Devleti'nin

Batı'daki en uzak sınırı olan Venedik sınırına kadar gittiğini, Edirne ve Yanbolu'dan geçerek bazan yayan bazan da gemiyle Trabzon'a ulaştığını, Çıldır eyaletini, Kars ve Kürdistan'ı dolaşp Tiflis'e kadar gittiğini anlatır. Nihayet Erzurum'a yerleşerek burada evlendiğini, 1170 (1756-57) yılında Kâdirî şeyhi Hacı Mahmûd b. Abdülgafûr Efendi'nin yanında tasavvufî eğitimine devam ettiğini söyler. Müştâk Baba ise Sâdik Efendi'nin Bitlis'e gidip Şems-i Bitlisi'den Nakşibendî terbiyesi aldığını belirtir (*Âsâr-ı Müştâk ve Esrâr-ı Uşşâk*, vr. 190^a). 1192'de (1778) bazı münkir ve müfsidlerin iftiraları yüzünden Erzurum'dan ayrılmak zorunda kaldığını belirten Sâdik Efendi ertesi yıl İstanbul'a gitti, iki yıl sonra Üsküdar'da Alaca Minare (Hacı Dede, Pazar) Tekkesi'nde irşad faaliyetine başladı. Yaklaşık on dört yıl burada şeyhlik yaptı ve Rebiülâhîr 1209 (Kasım 1794) tarihinde vefat ederek tekkenin hazinesine defnedildi. Risâlelerini istinsah eden Erdi Baba Tekkesi şeyhi Yahyâ Âgâh (Millî Ktp., Yazmalar, nr. A 3200), vefatından sonra tekkenin postnişini olan Şeyh İbrâhim Hamdi İspartavî'yi onun önde gelen halifeleri arasında sayar. Kırkağaçlı Mehmed Emin Efendi ve Kürd Hoca diye tanınan Abdurrahman Harputî bilinen diğer halifeleridir.

Eserleri. Mehmed Sâdik Efendi'nin kaleme aldığı dört risâle kütüphanelerde genellikle bir külliyyat halinde yer almaktadır (Millî Ktp., Yazmalar, nr. A 3200; Süleymaniye Ktp., Uşşâki Tekkesi, nr. 428; MÜ Ktp., Nâdir Eserler, Yazmalar, nr. 0118). 1. *Risâle-i Terbiyenâme*. 1185'te (1771) yazılan tasavvufî âdâb ve ahlâkına dair risâlelerin sonunda müellifin kısa otobiyografisi de yer alır. Bazı nüshalarda müellifin bu

Mehmed Sâdik Erzincânî'nin *Risâle-i Terbiyenâme* ve *Risâle-i Ma'rifetü'n-nefs* adlı eserlerinin ilk sayfaları (Süleymaniye Ktp., Uşşâki Tekkesi, nr. 428/1 ve 3)

satırları 1196 (1782) yılında yazdığını söylemesinden risâleyle ilâveler yaptığı anlaşılmaktadır (haz. Aytekin Yıldız, İstanbul 2014). **2. Risâle-i Ma'rifetü'n-nefs.** Önceki risâle ile aynı tarihte kaleme alınan bu risâlede insanlar "ehl-i dünyâ", "ehl-i ukbâ" ve "ehlüllah" şeklinde üç gruba ayrılmış, her grubun nefis mertebeleri ele alınmıştır (haz. Aytekin Yıldız, *Risâle-i Ma'rifetü'n-nefs: Nefs Bilgisi*, İstanbul 2014). **3. Risâle-i Mergûbe.** Müellifin 1192 (1778) yılında tamamladığını söylediği risâle mektup tarzında yazılmış kısa otobiyografisiyle başlar; ardından muhtelif nefis mertebelerinde bulunan sâliklerin istîğfarı ve havâtir konusu anlatılır. **4. Risâle-i Mahbûb.** Mehmed Sâdik'ın İstanbul'da bulunduğu sırada 1194'te (1780) yazdığı risâlede nefsin dört mertebesi şehir sembolü çerçevesinde nefis-i emmâre şehri, nefis-i levvâme şehri, nefis-i mülhime şehri ve nefis-i mutmainne şehri başlıkları altında incelenmiştir (haz. Yusuf Turan Günaydın, *Risâle-i Mahbub Nefsin Şehirleri*, İstanbul 2014). Sadık Yazar'ın Mehmed Sâdik Efendi hakkındaki geniş incelemesi *Terbiyenâme ve Ma'rifetü'n-nefs* neşirlerinin başında yer almaktadır (s. 13-127). Tasavvufî şiirler de yazan Sâdik Efendi'nin on yedi parça şiirini Sadık Yazar tesbit edip neşretmiştir (Mehmed Sadık Erzincânî, *Risâle-i Ma'rifetü'n-nefs*, Sâdik Yazar'ın girişi, s. 67-86).

BİBLİYOGRAFYA :

Mehmed Sâdik Erzincânî, *Risâle-i Ma'rifetü'n-nefs: Nefs Bilgisi* (haz. Aytekin Yıldız), İstanbul 2014, Sadık Yazar'ın "Muhammed Sâdik Efendi: Hayatı ve Eserleri" başlıklı yazısı, s. 13-127; Müştâk Baba, *Âsâr-ı Müştâk ve Esrâr-ı Uşşâk*, Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 2421, vr. 190*; *Osmanlı Müellifleri*, I, 107; Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ* (haz. Mehmet Akkuş - Ali Yılmaz), İstanbul 2006, II, 278; Halim Gül, "Muhammed Sadık Erzincani ve Tasavvuf Anlayışı" (yüksek lisans tezi, 1995), AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü; Ramazan Muslu, "Üsküdar Alacaminare Tekkesi Şeyhi Muhammed Sâdik Efendi (1724-1794-95) ve İnsana Bakışı", *Üsküdar Sempozyumu IV: 3-5 Kasım 2006, Bildiriler* (ed. Coşkun Yılmaz), İstanbul 2007, II, 531.

SADIK YAZAR

MEHMET ŞEVKET EFENDİ

(ö. 1877 [?])

Osmanlı hattatı.

İstanbul'da doğdu. Ahmed Râkım Efendi'nin talebesi olduğu mushaflarında görülen ketebesinden anlaşılmaktadır ve bu şecere Mehmed Hâşim Efendi yoluyla Mustafa Râkım'a bağlanır. İki mushafı ve birkaç levhası dışında eserlerine rastlanmamıştır. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde bulunan her iki mushafı da "nis-

fû's-sülûs" kalemıyla istifli biçimde ve on üç satır tertibiyle yazılmıştır. Sülûs hattının daha ziyade XIII-XVI. yüzyıllar arasında muhakkak ve nesihle beraber mushafalarda münâvebeli olarak kullanıldığı görülür, fakat sülûs hattıyla yazılmış böyle mushafa nâdiren rastlanır. Sülûs yazı istiflerinde sıkça kullanılan hurûf-ı mühmele gibi tezyinî işaretlere her iki mushafın bütün satırlarında eksiksiz yer verilmiştir. Bunlardan Hırka-i Saâdet'te bulunan (nr. 7) 1288 (1871) tarihli mushafın müzehhibi belli değildir; Medine bölümünde (nr. 65) kayıtlı olanı ise 1292 (1875) tarihidir ve müzehhibi Hacı Ali Rizâ Efendi'dir. Bu mushafalarda harflerin tabii boydaki sülûs hattı kadar düzgün tertiplenebildiği söylenemez. Ancak mushafın 7000'e yakın satırının da bir levha veya kıta itinasıyla yazılabilmesi mümkün değildir.

Mehmed Şevket Efendi'nin ayrıca yazı taklidinde (bk. HAT) başarılı olduğu, Mekte Emîri Abdülmuttalib Efendi'nin Sultan Abdülaziz'e hediye edeceği Çemşir Hâfız Sâlih Efendi'ye ait mushafın hatalı bir sayfasını silip Çemşir'i taklit ederek tekrar yazmasından anlaşılmaktadır. Asit kullanılarak mühür hakketmekte de mahir

olduğu rivayet edilen Mehmed Şevket Efendi'nin "kayıt altına girmez" bir yaratılışa sahip bulunduğunu *Son Hattatlar*'da İbnülemin Mahmud Kemal nakletmektedir. Sanattaki mertebesi derecesinde tanınmayan Şevket Efendi 1294'te (1877) veya ertesi yıl vefat etmiştir, kabrinin yeri belli değildir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnülemin, *Son Hattatlar*, s. 405-406; Karatay, *Arapça Yazmalar*, I, 400; *İslâm Kültür Mirasında Hat San'atı* (haz. M. Uğur Derman), İstanbul 1992, s. 213; M. Uğur Derman, *Doksandokuz İstanbul Mushafı*, İstanbul 2010, s. 356-357.

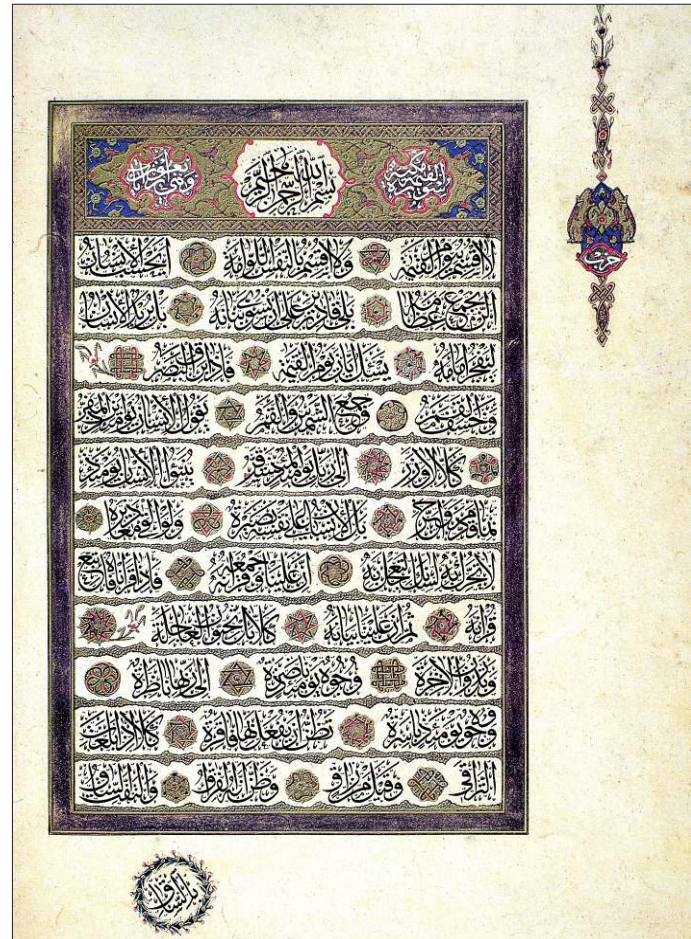
M. UĞUR DERMAN

MEHMET ŞEVKET VAHDETİ

(1833-1871)

Osmanlı hattatı.

İstanbul'da dünyaya geldi. "Vahdeti" mahlasıdır. Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun'dan olan babası Hacı Nûri Efendi Tekfurdağı'nda (Tekirdağ) sancak beyi olarak bulunduğu sırada vefat edince on üç yaşında yetim kaldı. İstanbul'daki öğrenimi sırasında Sâlih Ferdi Efendi'den sülûs ve nesih

Mehmed Şevket Efendi'nin sülûs hattıyla bir mushaf sayfası (TSMK, Hırka-i Saâdet, nr. K. 7, vr. 244)